

УДК 911.3

Наталія Смочко

ТУРИСТИЧНІ ТЕМАТИЧНІ МОНОТЕРИТОРІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

Досліджено тематичні туристичні монотериторії як якісно нові утворення, що ідентифікуються як інноваційні або етнічні елементи системи розселення. Розкрито практичний досвід функціонування тематичних поселень Польщі, Латвії, Литви. Виявлено їх позитивний динамічний ефект: збільшення обсягів зайнятості та рівня доходів, активізація соціальної активності жителів сільських монотериторій, зростання ролі туристичних монооб'єктів у системі розселення, відродження народних ремесел, природних туристичних ресурсів.

Ключові слова: туристичні монотериторії, тематичні села, моноспеціалізація, туристичний продукт, система розселення.

Наталія Смочко. ТУРИСТИЧЕСКИЕ ТЕМАТИЧЕСКИЕ МОНОТЕРРИТОРИИ: ЕВРОПЕЙСКИЙ ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ. Исследовано тематические туристические монотерритории как качественно новые образования, которые идентифицируются как инновационные или этнические элементы системы расселения. Раскрыто практический опыт функционирования тематических поселений Польши, Латвии, Литвы. Выявлено их положительный динамический эффект: увеличение объемов занятости и уровня доходов, активизация социальной активности жителей сельских монотерриторий, возрастание роли туристических монообъектов в системе расселения, возрождение народных ремесел, природных туристических ресурсов.

Ключевые слова: туристические монотерритории, тематические деревни, моноспециализация, туристический продукт, система расселения.

Nataliya Smochko. TRAVEL THEMATIC MONOTERRITORIES: EUROPEAN PRACTICES. The article investigates the thematic tourist monoterritories as a qualitatively new formation, which identify as innovative or ethnic elements of the settlement. Practical experience of thematic settlements in Poland, Latvia and Lithuania has been developed. Their positive dynamic effect has been revealed: increasing employment and income levels, activation of social activity of monoterritories of rural residents, the increasing role of touristic monoobjects in the settlement system, revival of folk crafts, natural tourism resources.

Key words: travel monoterritories, thematic villages, monospecialization, tourism product, settlement system.

Актуальність. У сучасних реаліях динамічно спостерігається активізація процесу появи якісно нових утворень, що ідентифікуються як інноваційні або етнічні елементи системи розселення (села, селища, міста), які знаходяться в зоні впливу територій особливого типу (території з яскраво вираженою моноспеціалізацією, що забезпечує масовий синтез, при паралельному наростанні зв'язкових соціально-економічних наслідків, об'єктивно характеризуються специфічністю систем розселення, вузькою спеціалізацією систем інформації та життєзабезпечення) [2]. Специфічним є їх диференціація в залежності від функціональності території. При цьому доведено, що ефективно територіальне управління робить моноспеціалізовані території найбільш успішними в умовах поступового звуження простору географічної диференціації людської діяльності (або поглиблення явища географічного поділу праці).

Для розвитку систем розселення туристично-рекреаційного типу монотериторій (як особливих зон розваг і дозвілля з повним спектром туристично-екскурсійних послуг), активізації соціальної активності та збільшення рівня і якості життєдіяльності населення, зокрема сільських монотериторій (моноселищ та моносіл) являється створення туристичних тематичних сіл.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення поняття «туристичні тематичні монотериторії» в наукових дослідженнях українських вчених, поки що не знайшли своє відображення, що й зумовлює актуальність та практичну значимість обраної теми дослідження.

Метою статті є вивчення тематичних

туристичних монотериторій як якісно нових елементів системи розселення, їх різновиди та позитивні ефекти функціонування (на прикладі Латвії, Литви, Польщі, Австрії).

Виклад основного матеріалу. Тематичні монотериторії (тематичні селища чи села) – інноваційні елементи системи розселення, що виступають генератором популяризації туристичних атракцій, народних традицій, надбань, тощо. Формування тематичних моносіл можливе і на територіях з обмеженими туристичними ресурсами та інфраструктурою, як засвідчує європейський досвід виготовлення та реалізації туристичного продукту на даних монотериторіях. Слід зауважити, даний процес вимагає врахування факторів, що визначають конкурентоспроможність туристичного продукту, а саме:

- формування конкурентоспроможних приватних місцевих брендів та їх інтеграцію в територіальний загальний бренд тематичного села, а в подальшому – району, області;
- розробка і просування проєктів, пов'язаних з використанням природного потенціалу і культурним відродженням монотериторії;
- розробка перспективних комбінованих турів і турмаршрутів, в тому числі тематичних туристичних пропозицій, з повним або частковим залученням жителів певного монооб'єкту;
- територіальна віддаленість від великих міських центрів області;
- недостатнє маркетингове просування турпродуктів і програм на внутрішньому ринку туризму і подорожей;
- нестача висококваліфікованих фахівців.

Про активне поширення явища розвитку тематичних туристично-рекреаційних монотериторій

свідчить досить широкий практичний досвід ряду зарубіжних країн Польщі, Австрії, Латвії, Литви, Франції, Італії та ін.

Процес створення тематичних монотериторій найбільш широко розповсюджений в Польщі [6]. Дана ідея розпочала своє впровадження у 2000-2005 рр. в районі міста Кошалін, в Західно-Поморському воєводстві на півночі Польщі, де було побудовано село Хоббітів «Sierakowo Sławieńskie» (чисельність населення – 250 осіб), що являє собою копію села по роману Толкієна «Хоббіт» (близько 15 000 відвідувачів щорічно).

З 2013 року у Польщі нараховується 78 тематичних сіл [7] та ще 7 – у процесі становлення. За період 2000-2013 рр. лише 14 тематичних сіл відмовилися від цієї ідеї і 3 села, які призупинили свою діяльність в зв'язку з різними причинами.

Польські науковці вважають, що в майбутньому, значна частина жителів периферійних сільських районів Польщі, не зможуть забезпечити свою життєдіяльність займаючись виключно, традиційним сільським господарством, що в результаті може привести до поглиблення соціально-економічних проблем. Тим не менш, існує можливість подолати деякі з цих проблем шляхом розвитку сільських районів, використовуючи існуючі чинники розвитку даного села, з акцентом на захист культурної спадщини і екологічного різноманіття місцевих громад [8].

Тематичні монотериторії Польщі мають чисельність населення від 50 до 2500 жителів. Вони зазвичай мають організаційно-правову форму асоціацій або неформальних груп, часто співпрацюють з іншими місцевими організаціями. Їх пропозиція досить диверсифікована, але при цьому приділяється особлива увага на поєднанні активного навчання з розвагами, надають спектр туристичних, освітніх, рекреаційних послуг. Якщо проаналізувати тематичну спрямованість, то 4 села вибрали свою концепцію на основі базової назви поселення (ангели – Aniolowo «Angel Village», пригоди, метелики, яблука), 12 – спеціалізуються на розвитку місцевих традиційних занять та ремесел (землеробство, бджільництво, садівництво, гончарство, ткацтво, вишивання, різьблення), враховуючи культурну самобутність етнічних меншин території, а решта була обрана з інших причин (книги, фільми, приватні інтереси членів громади і т.д.).

Найчастіше у туристичному пакеті тематичних моносіл Польщі є такі туристичні послуги: участь у різноманітних майстер-класах, семінарах, дегустаціях, зокрема з виготовлення традиційних продуктів харчування; виробів народних промыслов, ремесел (гончарство, виготовлення сувенірів з різних природних матеріалів і т.д.), старовинної зброї (луки, шаблі, гармати), тощо; живі рольові ігри; анімації; шоу; навчальні стежки; фестивалі з різноманітними казковими персонажами (відьми, гноми, ангели, хоббіти і т.д.); мультимедійні уроки про природу; відкриті ярмарки; пікніки і свята для туристів. Багато заходів проводять традиційно – щорічно, а деякі з них можна безпосередньо замовити перед відвідуванням тематичного села великою групою туристів.

На сучасному етапі неможливо в повній мірі оцінити довгостроковий позитивний ефект від створення туристичних тематичних монотериторій Польщі, оскільки більшість з них функціонує тільки кілька років. Проте, необхідно зауважити, що у більшості монооб'єктів відбулися зміни: 1) покращення благоустрою та транспортної інфраструктури села, санітарно-екологічного стану вулиць, територій загального користування, озеленення; 2) в суспільній поведінці жителів села – в основному вони стали більш активними і впевненими в собі; 3) збільшення обсягів зайнятості та рівня доходів сільських жителів; 4) встановлення тісних контактів з іншими тематичними селами (утворення місцевих ініціативних груп), університетами та іншими науковими установами (за необхідності консультативної допомоги – «Парк динозаврів», с. «Здоровий спосіб життя» (виготовлення натуральної косметики)).

Найбільш унікальними є тематичні села: Iwięcino «Кінець світу», Paprotu «Лабіринтів», Podgórkі «Казки і велосипедів», Wioska Dyniowa «Гарбузове село», Wioska z pomysłem «Село з ідеєю», Hołowno «Країна Ромашка», Wioska Don Kichota "Село Дон Кіхота", Piasku i kamienia «Піску та каменю», Grzybowa «Грибове», Dzieci «Діти», Żalno «Квіткове», Karwno «Фантазій» та інші.

В Польщі спостерігається тенденція фінансової підтримки тематичних моносіл різними урядовими програмами та проектами Європейського Союзу, фондами місцевих і регіональних органів влади, неурядовими організаціями, приватними спонсорами.

Також цікавою є практика створення 13 туристичних тематичних моносіл в Латгалії (історичний регіон на сході Латвії) та 11 сіл в Литві (райони Ігналіна і Валмієра) в рамках проекту „Тематичні села: нові можливості для розвитку бізнесу в прикордонних регіонах Латгалії і Аукштайтії” (2007-2013 рр.) [4].

А саме [5]: - хутір Turku pirts ciems («Банне село в Турки»). Послуги: древні банні ритуали, «спілкування з лісовими духами», збір лікарських рослин та мастер-класи по приготуванню трав'яних чаїв, лікарських сиропів, настоек, екстрактів, еліксирів за старовинними латишськими рецептами;

- село Nākotnes ozolu ciems («Дубове селище майбутнього») [1], функціонує як монотериторія, де можна (національного символу Латвії) взяти участь у висаджуванні дубової алеї: посадити свій дуб в честь якоїсь визначної події. Дана дестинація є центром проведення різноманітних тематичних міроприємств – весільні церемонії, ювілеї, дитячі літні табори, національне свято «Ліго» та ін.

- село Kotleru vīna ciems («Винне село в Котлерах»). Спеціалізація: вирощування різноманітних ягід; участь у процесі виготовлення та дегустації домашнього вина, фруктових соків, варення, повидла, джемів; екскурсії по ягідних садах;

- село Višķu amatnieku ciems («Село ремісників у Вішках»). Базові функції: художні народні промысли – кераміка, лозоплетіння та харчова промисловість: сироваріння та пивоваріння (майстер-класи, дегустації);

- село Lielie Muļķi («село «Великі дураки»): бджільництво, дегустація та вивчення технологій виготовлення та використання продуктів бджільництва, тематичні екскурсії на бджолині ферми;

- село Indras Rožu ciems («Село троянд Індра») спеціалізується на ткацтві: майстер-класи по виготовленню латгальських вишитих рушників, подушок, платків, носків, різних предметів побуту. Кожне літо проходить свято варення;

- туристичні об'єкти «Малий зелений супермаркет» (с.Рожупа, с.Мазія Гаварі, с.Аізкалне): вирощування широкого спектру екологічно чистої продукції: овочевої, плодово-ягідної, м'ясо-молочної, спеції та приправи, тощо;

- селище «Skaista», Красивої Ізабелли. Моноспеціалізація: гастрономічний туризм, рукоділля, курси заговорів (видають сертифікати);

- казкові села Литви, що об'єднані в один туристичний маршрут – с. Бабусь, с. Птахів, с. Мостів і стежок, с. Водяного млина, кожне з яких пропонує різноманітні екскурсійні маршрути в межах своєї території, різні розважальні програми та атракціони.

Концепції створення тематичних сіл також застосовується в Австрії. Одним з таких монооб'єктів є Соос [3] – муніципалітет в федеральній землі Нижня Австрія, який входить до складу округу Баден. Його населення становить трохи більше 1000 чоловік, а площа приблизно 5,5 кв. км. У середні століття виноградарство на цих землях відродили ченці. Вони оцінили переваги місцевого клімату з його жарким літом і сухою осінню. Моноспеціалізація – це вирощування різних сортів винограду та виготовлення понад 80 сортів вин. В селі знаходиться багато винних ресторанів

«хойріген» (почали з'являтися з 1459 р., після, того як кайзер Фрідріх III наділив всіх платників податків привілеєм продавати своє вино на розлив). Прodeгу- стувати та придбати вино можна не лише у «хойрігені», але й у місцевих виноробів.

Висновки і пропозиції. Як показує досвід європейських країн створення туристичних тематичних територій сприяє активному екологічно-чистому відпочинку туристів, пізнанню витоків самобутності місцевого населення, фольклору та традицій, розвитку гастрономічного туризму, вивченню та відродженню народних ремесел, природних туристичних ресурсів.

Необхідно зауважити, що позитивний ефект від створення даного виду монотериторій проявиться в довгостроковій перспективі, що знайде своє відображення у реорганізації і створенні нового типу послуг у моноселах; виявленні і використанні особливих навичок населення сільської місцевості; створенні нових допоміжних видів підприємницької діяльності; підвищенні, дбайливого ставлення людей до природних ресурсів; залученні емігрантів в суспільне життя села та молоді до громадської діяльності, а в результаті у збільшенні чисельності населення сільських поселень та підвищенні їх якості життя.

В ході історичного розвитку територіальної організації суспільства мережа поселень може досягти такого рівня зрілості, за якого в її межах утворюються стійкі зв'язки, поселення починають функціонувати як ціле – система поселень (це є додатковим чинником ефективності функціонування територій особливого типу, що доводить доцільність її ідентифікації як базису територіальних систем монорозвитку).

Список використаних джерел:

1. *Livanchane razvivaiut malyi biznes [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.livani.lv/upload/livanu_vestnesis/2012/vestis_062012_rus.pdf [Ливанчане развивают малый бизнес [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.livani.lv/upload/livanu_vestnesis/2012/vestis_062012_rus.pdf].*
2. *Smochko N.M. Kategorii «monorazvitiie» v sotsialno-ekonomicheskoi geografii / Smochko N.M. // Azimut nauchnykh issledovani: ekonomika i upravlenie, 2013. - № 1. [Смочко Н.М. Категория «моноразвитие» в социально-экономической географии / Смочко Н.М. // Азимут научных исследований: экономика и управление, 2013. - № 1].*
3. *Odin den v avstriiskoi derevne. Nizhniaia Avstriia [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupa: <http://reports.travel.ru/reports/2014/04/229527.html> [Один день в австрийской деревне. Нижняя Австрия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://reports.travel.ru/reports/2014/04/229527.html>].*
4. *Portal Latgalskogo regiona [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.latgale.lv/ru/village_heritage [Портал Латгальского региона [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.latgale.lv/ru/village_heritage].*
5. *Selskii turizm v Latvii – sochetanie otdykha i zdorovia! [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupa: http://tourobzor.com/content/ostranah/selo_i_ludi_selskii_tyurizm_v_latvii [Сельский туризм в Латвии – сочетание отдыха и здоровья! [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tourobzor.com/content/ostranah/selo_i_ludi_selskii_tyurizm_v_latvii].*
6. *Idziak, W., Bielski, P. (2010), 'Imaging and implementing social innovations with limited technology. Cases of thematic villages in Poland', in: Thematic Guide. 9th European Summer Academy on Sustainable Rural Development and Social Innovations.*
7. *Kloczko-Gajewska, A. General characteristics of thematic villages in Poland // Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development // vol. 2, 2013, no. 2 p. 60-63 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vua.uniag.sk/sites/default/files/VUA_02_KlockoGajewska.pdf.*
8. *Wilkin, J. O potrzebie i zalozeniach dlugookresowej wizji rozwoju wsi w Polsce. In Zawalińska (ed.): Rozwój obszary wiejskich. Doświadczenia krajowy europejskich. Warszawa : IRWIR PAN, 2005, p. 45–56.*

Summary

Nataliya Smochko. TRAVEL THEMATIC MONO TERRITORIES: EUROPEAN PRACTICES.

In today's dynamic realities one can observe the activation process of the emergence of new structures that are identified as ethnic or innovative elements of the settlement (village, town, city), located in the zone of special type areas (areas with vividly developed monospecialization, providing massive synthesis, parallel increase in liaison socio-economic consequences objectively characterized specificity settlement systems, narrow specialization and information systems for life support). A specific differentiation is based on functional area. This proved that effective territorial control makes monospecialized territories most successful in a gradual narrowing of space geographical differentiation of human activity (or deepening effects of geographical division of labor).

For the development of the tourism settlement type of mono territory (as special areas of entertainment and leisure with a full range of tourist and excursion services), enhance social activity and increase the level and quality of life of the population, particularly rural monoterritory (monocountries and monovillages) is the creation of thematic tourist villages.

As the experience of European countries shows that the creation of travel thematic areas promotes active ecologically clean tourist destination, knowledge leaks identity of the local population, folklore and traditions of gastronomic tourism, study and revival of folk crafts, natural tourism resources.

It should be noted that the positive effect of creating this type of monoterritories manifests itself in the long run, that would be reflected in the reorganization and the creation of new types of services in monovillages; identification and use of special skills in rural areas; creation of new ancillary business activities; raising caring attitude towards natural resources; attracting immigrants into society and rural youth in public activities resulting in an increase in population of rural settlements and improving their quality of life.

Key words: travel monoterritories, thematic villages, monospecialization, tourism product.